

# marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

cilt / volume: 20 • sayı / issue: 2 • kış / winter 2020

Research Article  
ARAŐTIRMA MAKALESİ

## Sudanlı Yazar Et-Tayyib Sâlih'in Hafnetu Temr Adlı Kısa Öyküsünün Teknik ve Tematik İncelemesi

Selçuk Pekparlatır

Öğr. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi  
Temel İslam Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı  
spekparlatir@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0003-2953-1211>

Geliş Tarihi / Received: 16.07.2020 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 22.10.2020

### Özet

Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesiyle birlikte başladığı kabul edilen Arap edebiyatındaki modernleşme hareketi ilk olarak Mısır ve Şam gibi ilim ve medeniyet merkezlerinde kendisini göstermiştir. Zamanla diğer Arap ülkelerinde de görülen söz konusu modernleşme hareketinin etkisi öncelikle nesirde görülmüş daha sonra bu etki şiire de yansımıştır. Modernleşme hareketinin etkilediği ülkeler arasında Sudan da yer almaktadır. Özellikle Mısır'daki gelişmelerden çokça etkilenen Sudan'da bu süreç modernleşmenin görüldüğü diğer ülkelere nazaran daha geç meydana gelmiştir.

Sudan'da edebiyat alanındaki gelişmenin gecikmesinin bir dizi sebebi vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Öncelikle Sudan bağımsızlığını 1956 yılında, İngiliz sömürgesi olmaktan kurtulduktan sonra kazanabilmiştir. Ayrıca ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık basın-yayın ve matbaa imkânlarının kısıtlı olmasına yol açmış, halkın da okur-yazarlık oranının düşük olmasına neden olmuştur. Bu imkânsızlıklar ülkede edebiyat faaliyetlerinin olmadığı yahut edebiyatçı yetişmediği anlamına gelmemektedir ancak Sudan'ın diğer devletlerdeki gelişmeler yanında oldukça geride kalmasına ve Sudanlı edebiyatçıların sesini pek duyuramamasına sebep olmuştur. Bunların yanı sıra İslam, Hıristiyanlık ve yerel dinler ile Arapça, Sudan lehçesi ve çok sayıdaki yerel dilin bir arada bulunması gibi iç etmenler de Sudan'da edebiyatın gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Sudan'da kısa öykünün gelişim aşamalarını kronolojik olarak üçe ayırmak mümkündür. Bu dönemler 1930-1945 yılları arası başlangıç dönemi, 1945-1956 yılları arası olgunlaşma ve geçiş dönemi, 1956'dan günümüze kadar modern dönem şeklinde isimlendirilmektedir.

Sudan toplumundaki değişimler, edebî eserlerde ele alınan konuların da değişmesini beraberinde getirmiştir. Kronolojik ayrıma paralel olarak Sudan'da kısa öykünün yaşadığı değişimi üç merhalede ele almak mümkündür. İlk olarak Sudan öykücülüğünde kurgusal romantizmin hâkim olduğu dönem yaşanmıştır. İkinci dönemde toplumun sorunlarına ve hayata dair söylemler içeren eserler verilmiştir. Üçüncü dönemde ise toplumsal hayat, mücadele hikâyeleri, fert ve toplumun karşılaştığı hayati sorunları çözmeye yönelik arayışları ele alan toplumcu gerçekçi eserler kaleme alınmıştır.

Görüldüğü üzere Sudan'ın bağımsızlığından başlayıp günümüze kadar devam eden modern dönemde Sudan, Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerinde edebiyat alanında meydana gelen değişim ve gelişmelerin etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde Sudan edebiyatı şiir ve nesir alanlarında önemli atılım yapmış ve dikkatleri üzerine toplamayı başarmıştır. Bu anlamda et-Tayyib Sâlih, Sudan edebiyatının gelişiminde ve adını duyurmasında önemli bir rol oynamış, ortaya koyduğu eserler de dünya çapında ilgi görmüş olan bir yazardır. Sanat sanat içindir görüşüne sahip olan ve sanatta

yeteneğe inanan yazar, eserlerinde belli başlı bir üsluba bağlı kalmamış, kurgularını kimi zaman sembolik kimi zaman gerçekçi bir yöntem kullanarak okuyucuya aktarmıştır.

Genel anlamda bakılacak olursa Sudan'ın yoksullukla mücadele eden ve siyasi istikrarsızlıklarla boğuşan bir ülke olması, her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da çağa ayak uydurmasını geciktirmiş ve Modern Arap Edebiyatında sesini duyurmada zorlanmasına neden olmuştur. 60'lı yıllardan sonra atılım yapan Sudan modern edebiyatında et-Tayyib Sâlih, adeta Sudan'ın dünyaya açılan kapısı olmuştur. Gençlik yıllarından itibaren yurtdışında yaşamış olması bundaki en büyük etmenlerden biridir.

Yurtdışında uzunca bir süre yaşamış olmasına rağmen et-Tayyib Sâlih'in eserlerinde kuru bir batı mukallitliği görülmez. Eserlerinde çocukluğunu geçirdiği köyünden sık sık bahseden yazar, bu anlamda köklerinden kopmamıştır. Bununla birlikte köyüne ve çocukluğuna duyduğu özlem onu Sudan'daki yaşantıya dair olguları romantik bir bakış açısıyla ele almaya da sevk etmemiştir. Yazar yaşantısındaki olayları evrensel değerlerle okumayı ve bunu eserlerine yansıtmayı başarmıştır. Batı ile doğuyu iyi bir biçimde sentezleyen yazarın bu bağlamda yurtdışında bulunması edebiyatına olumlu katkılar yapmıştır.

İncelenen Hafnetu Temr adlı öyküsünde yazar, Sudan'daki bir köyde yaşanan olayları bir çocuğun bakış açısından okuyuculara anlatmıştır. Bununla birlikte bir çocuğun olaylar karşısında gösterdiği tepkileri, yaşadığı duygusal çalkantıları, takındığı tavrı etkileyici bir üslupla yansıtmış, böylece kendi duygu ve düşüncelerini onun üzerinden okuyucuya aktarmıştır.

Karmaşık olmayan bir olay örgüsüne sahip olan öyküsünde genellikle kısa cümlelerden oluşan sade ve akıcı bir dilin yanı sıra; anlatma, diyalog, betimleme, iç monolog gibi anlatım yöntemlerini başarıyla kullanan yazar, yer yer yaptığı hoş benzetmelerle zaten etkileyici olan anlatımına daha estetik bir boyut kazandırmıştır.

Olayın geçtiği mekânın, şahıs kadrosunda yer alan karakterlerin ve öyküde anlatılan olayın günlük hayatta pek çok örneği bulunabilecek bir türde olması basit bir konu izlenimi verse de aslında öykünün gerçekçiliğini ve inandırıcılığını artırarak okuyucunun kendisini öyküyle rahatlıkla özdeşleştirmesini sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

et-Tayyib Sâlih'in Hafnetu Temr dışında incelenmeyi bekleyen başka öyküleri de bulunmaktadır. Bunların teknik tematik incelemeleri yahut tüm öykülerinde yer alan belli başlı temaların ele alınması şeklinde yapılacak çalışmalar et-Tayyib Sâlih özelinde Modern Sudan Edebiyatının daha fazla tanınmasını sağlayacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Arap Dili, et-Tayyib Sâlih, Modern Arap Edebiyatı, Kısa Öykü, Modern Sudan Edebiyatı

### **Technical and Thematic Review of The Short Story of Sudanese Writer al-Tayeb Salih, Hafnetu Temr**

The modernization movement in Arabic literature, which is considered to have started with Napoleon's invasion of Egypt, first showed itself in centers of science and civilization such as Egypt and Damascus. The effect of this modernization movement, which was seen in other Arab countries over time, was first seen in prose and then this effect was also reflected in poetry. Sudan is one of the countries affected by the modernization movement. Especially in Sudan, which was greatly affected by the developments in Egypt, this process took place later than other countries where modernization was observed.

There are a number of reasons for the delay in the development of literature in Sudan. These can be listed as follows: First of all, Sudan gained its independence in 1956, after it was freed from being a British colony. In addition, the political and economic instability in the country caused limited press, broadcasting and printing facilities and caused the literacy rate of the public to be low. These impossibilities do not mean that there are no literary activities in the country or that there is no literary education, but they have caused Sudan to lag behind the developments in other states and the Sudanese literary figures to not be heard much. In addition to these, internal factors such as the coexistence of Islam, Christianity and local religions, Arabic, Sudanese dialect and many local languages also negatively affected the development of literature in Sudan.

In Sudan, it is possible to divide the development stages of the short story into three chronologically. These periods are named as the initial period between 1930 and 1945, the maturation and transition period between 1945 and 1956, and the modern period from 1956 to the present.

Changes in Sudanese society brought about a change in the subjects dealt with in literary works. Parallel to the chronological distinction, it is possible to consider the change experienced by the short

story in Sudan in three stages. First of all, there was a period when fictional romance prevailed in Sudanese storytelling. In the second period, works containing discourses on the problems of society and life were given. In the third period, socialist realistic works were written that deal with social life, stories of struggle, and the search for solving the vital problems faced by the individual and society.

As can be seen, in the modern period starting from the independence of Sudan and continuing until today, Sudan has been under the influence of the changes and developments in the field of literature in Arab countries, especially Egypt. During this period, Sudanese literature made significant breakthroughs in poetry and prose and managed to attract attention. In this sense, al-Tayeb Salih has played an important role in the development of Sudanese literature and in making its name known, and his works have received worldwide attention. The author, who has the view that art is for art and believes in talent in art, did not adhere to a certain style in his works, and conveyed his fictions to the reader using a symbolic or realistic method.

In general terms, the fact that Sudan is a country struggling with poverty and struggling with political instability has delayed its adaptation to the era in the field of literature as in every field, and caused it to be difficult to make its voice heard in Modern Arabic Literature. In the modern literature of Sudan, which made a breakthrough after the 60's, al-Tayeb Salih became Sudan's gateway to the world. The fact that he has lived abroad since his youth is one of the biggest factors in this.

Although he lived abroad for a long time, a pure western imitation is not seen in the works of al-Tayeb Salih. The writer, who often mentions his village where he spent his childhood in his works, has not lost his roots in this sense. However, his longing for his village and his childhood did not prompt him to consider life in Sudan from a romantic point of view. The author has succeeded in reading the events of his life with universal values and reflecting this in his works. The fact that the author, who synthesizes the West and the East in a good way, is abroad in this context has made positive contributions to the literature.

In his story, *Hafnetu Temr*, which was examined, the author told readers about the events in a village in Sudan from a child's point of view. However, he reflected a child's reactions to events, emotional turbulence and attitude in an impressive manner, thus conveying his own feelings and thoughts to the reader through him.

In addition to a simple and fluent language that is usually made up of short sentences in his story, which has an uncomplicated plot; the author, who successfully uses narrative methods such as narration, dialogue, description, and inner monologue, has added a more aesthetic dimension to his already impressive expression with nice analogies.

Although the location of the event, the characters in the personal staff and the event described in the story give the impression of a simple subject that can be found in daily life, it actually appears as an element that enables the reader to easily identify with the story by increasing the realism and credibility of the story.

Apart from *Hafnetu Temr*, al-Tayeb Salih also has other stories waiting to be examined. Studies that will be done in the form of technical thematic analysis of these or discussing the main themes in all their stories will be useful in terms of getting to know Modern Sudanese Literature in particular al-Tayeb Salih.

**Keywords:** Arabic Language, al-Tayeb Sâlih, Modern Arabic Literature, Short Story, Modern Sudanese Literature.

#### *Atf / Cite as*

Pekparlatır, Selçuk. "Sudanlı Yazar Et-Tayyib Sâlih'in Hafnetu Temr Adlı Kısa Öyküsünün Teknik ve Tematik İncelemesi". *Marife* 20/2 (2020), 547-568. <https://doi.org/10.33420/marife.770590>

## Giriş

### Sudan'da Kısa Öykünün Gelişim Sürecine Genel Bir Bakış

Arap edebiyatında modernleşmenin 1798 yılında Napolyon'un Mısır'ı işgal

etmesiyle başladığı kabul edilmektedir.<sup>1</sup> Mısır ve Şam gibi ilim merkezlerinde edebiyat alanında başlayan Batı etkisi ilk olarak nesirde kendini göstermiştir. Şiirdeki etkisi ise uzun bir müddet sonra görülmüştür. Nesirdeki modernleşme roman, tiyatro ve öykü gibi yeni türleri beraberinde getirmiş, edebiyatçıların ilgisini çeken bu yeni türler nesirdeki değişime ayak uydurmalarını kolaylaştırmıştır. Şiirdeki yerleşik kalıpların yıkılması daha güç olmuş ve bu da şiir türünde modern tarza geçişin daha geç olmasına yol açmıştır.<sup>2</sup>

Nahda Hareketi'nin etkisiyle Arap ülkelerinde edebiyatın kabuk değiştirmesine neden olan modernleşme rüzgârı, diğer ülkelerin aksine Sudan'da kendisini ilk olarak şiirdeki şekil ve konu kalıplarının yıkılması biçiminde göstermiş, sonrasında roman, öykü ve tiyatro gibi türlerin edebiyata dâhil olmasıyla devam etmiştir. Ancak Sudan'da bu süreç diğer Arap ülkelerine nazaran biraz geç başlamıştır. Muhammed Selâm bunun 20 yıldan fazla bir süre olduğunu ve bu durumun Sudan'daki sosyo-kültürel şartlara bağlı olarak oluşan edebi ortama nispetle gayet doğal olduğunu belirtmektedir.<sup>3</sup>

Sudan'da edebiyat alanındaki gelişmenin gecikmesinin bir dizi sebebi vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Öncelikle Sudan bağımsızlığını 1956 yılında, İngiliz sömürgesi olmaktan kurtulduktan sonra kazanabilmiştir. Ayrıca ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık basın-yayın ve matbaa imkânlarının kısıtlı olmasına yol açmış, halkın da okur-yazarlık oranının düşük olmasına neden olmuştur. Bu imkânsızlıklar ülkede edebiyat faaliyetlerinin olmadığı yahut edebiyatçı yetişmediği anlamına gelmemektedir ancak Sudan'ın diğer devletlerdeki gelişmeler yanında oldukça geride kalmasına ve Sudanlı edebiyatçıların sesini pek duyuramamasına sebep olmuştur. Bunların yanı sıra İslam, Hıristiyanlık ve yerel dinler ile Arapça, Sudan lehçesi ve çok sayıdaki yerel dilin bir arada bulunması gibi iç etmenler de Sudan'da edebiyatın gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir.<sup>4</sup>

Bazı kaynaklar Sudan gazetelerinin azımsanmayacak sayıda kısa öykü yayımladığını belirtmektedir. Bu öyküler, birincisi hatıralara ve hayal dünyasına dayanan, Sudan'da yaşanan problemlere çözüm getirmeyen aşk öyküleri; ikincisi konularını toplumun içinden alan toplumcu öyküler olmak üzere iki türe ayrılır.<sup>5</sup> Roman türüne dair çalışmaların da mevcut olduğu bu dönemde romantizmin etkisi hâkimdir. Bu dönemin öne çıkan edebiyatçıları Muaviye Muhammed Nûr (1909-1941), Arafat M. Abdullah (1898-1937) gibi isimlerdir.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Hannâ el-Fâhurî, *el-Camiu fi Târîhi'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Hadîs* (Beirut: Dâru'l-Cil, 1989), 11.

<sup>2</sup> Selmâ el-Hadrâ el-Ceyyûsî, *el-İtticâhât ve'l-Harekâtu'l-Hadîse fi's-Ş'iri'l-'Arabî* (Beirut: Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2001), 42.; Mahmûd Rızk Selîm, *el-Edebu'l-'Arabî ve Târîhu* (Mısır: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1957), 178.; Ali Eminoğlu, *Modern Arap Şiirinde Mahmud Derviş ve Şiir Anlayışı* (Konya: Aybil Yayınları, 2016), 7.

<sup>3</sup> Muhammed Zağlûl Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadîs* (Kahire: Ma'hedu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye, 1970), 68.

<sup>4</sup> Celal Turgut Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 1.

<sup>5</sup> Abdulmecîd Âbidîn, *Dirâsât Sûdâniyye "Mecmûatu Makâlât fi'l-Edebi ve't-Târîh* (Ummudermân: Merkezu's-Sekâfeti'l-Mısırî, 1984), 70.

<sup>6</sup> Ami Elad-Bouskila, "Edebiyat", *The Journal of Middle Eastern Literatures* 10 (1999), 12.

Sudan'da genel anlamda modern edebiyatın, özelde ise öykünün gelişimi, gazete ve dergi faaliyetlerinin ekseninde cereyan etmiştir. Bu nedenle Sudan'da kısa öykünün gelişimini gazete ve dergileri merkeze alarak incelemek isabetli olacaktır. Bu gazetelerin ilki 1931–1932 yıllarında Abbas er-Rîş tarafından yayımlanan *en-Nahda* adlı gazetedir. Ayrıca Arafât Muhammed Abdullah'ın kurduğu ve 1934–1935 yıllarında yayın hayatına devam eden *el-Fecr* gazetesinde de hikâyeler yayımlanmıştır. Bu gazetelerden *en-Nahda* daha çok *Tâcûc* (1948) gibi aşk ve sevdâ öykülerine yer verirken *el-Fecr*'de toplumsal sorunlara çözüm arayan öyküler yayımlanmış ve *en-Nahda*'da yayımlanan Muhammed Ahmed el-Mahcûb ve Abdulhalim Muhammed'in *Mevtu Dunya'sı* (1946) gibi öyküleri eleştiren yazılar kaleme alınmıştır.<sup>7</sup>

İkinci dünya savaşının sona ermesinden Sudan'ın bağımsızlığını ilan ettiği 1956 yılına kadar olan ikinci dönem Sudan kısa öyküsü için adeta bir geçiş dönemidir. Bu dönemde diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Sudan edebiyatında da romantizmden realizme geçiş yaşanmıştır. Savaşın ardından yayın hayatına başlayan *Sahifetu'n-Nîl*, *es-Sudanu'l-Cedîd*, *Huna Ummudermân* gibi gazeteler bünyelerinde öykülere yer vermişlerdir. *er-Ra'yu'l-Âmm* ve *el-Eyyâm* gibi gazeteler öyküler için haftalık özel sayfalar ayırmışlardır.<sup>8</sup>

Edebi eserlerin yayımlanma imkânı bulduğu sürece yazılmaya ve yayılmaya devam ettikleri malumdur. Bunu sağlayan ve Sudan modern edebiyatına yön veren dergilerin bir başkası 1960–1961 yıllarında Osman Ali Nur tarafından yayın hayatına kazandırılan ve aylık yayımlanan *el-Kıssa* adlı dergidir. Yalnızca öyküye has olarak çıkarılan dergi her ne kadar iki yılı tamamlayamadan 15 sayı yayımlandıktan sonra faaliyetini durdurmuş olsa da<sup>9</sup> bu kısa dönemde Sudan'daki edebiyatçıların eserlerini yayımlamaya olan ihtiyacını karşılamıştır. Zira dergide edebiyatçıların kaleme almış olduğu kısa veya uzun hikâyelere, yabancı dillerden tercüme edilen hikâyelere ve öykü araştırmalarının yanı sıra şiir yahut makale gibi diğer edebi türlere de yer verilmiştir.<sup>10</sup> Böylece dergi, Sudan'da matbaa ve neşir noktasında mevcut boşluğu doldurarak edebiyatın gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

Böyle bir derginin varlığı yukarıda da belirttiğimiz gibi edebiyatçıların pek çok eser vermesini ve 1964 yılından yetmişli yılların başlangıcına kadar büyük bir gelişmenin yaşanmasını sağlamıştır. Bu dönemde yirmiye yakın öykü dergisinin yayımlandığı belirtilmektedir. Bunun bir sonucu olarak bu dönemde öykü, romanın önüne geçmiştir. Bu dönemin başı çeken kısa öykü yazarları Ebu Bekir Halid, Ali el-Mekk, Seyyid Ahmed el-Hadirlo, İsa Hulv, et-Tayyib Sâlih ve Hasen et-Tahir Zarrûk gibi isimlerdir.<sup>11</sup> Söz konusu dergide yazan yazarlar arasında şu isimler de bulunmaktadır: Hasen Necîle, Muhammed Ahmed el-Mahcûb, Meliketu'd-Dâr Muhammed Abdullah, İbn Haldûn, Tayyib Zarrûk ve derginin yayın hayatına kazandı-

<sup>7</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadis*, 81.

<sup>8</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadis*, 83.

<sup>9</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadis*, 69.

<sup>10</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadis*, 85.

<sup>11</sup> Muhammed el-Mehdî Buşrâ, *er-Rivâye fi 60 'Âmen* (Matbaatu Câmiati'l-Hartûm, 2015), 44.

ran Osman Ali Nur.<sup>12</sup>

Çağdaş dönem Sudan edebiyatçılarının etkilendiği yazarların isimlerini zikretmek de Sudan'daki edebiyatın gelişim sürecini anlama bakımından faydalı olacaktır. Bu isimlerden bir kaçını söyle sayabiliriz: Mısır'dan Tâhâ Huseyn, Mahmud Teymûr, Necîb Mahfûz, Yûsuf İdrîs, Abdurrahman Şarkâvî ile Lübnan'dan Suheyl İdrîs ve Leylâ Ba'labekki'dir.<sup>13</sup> Tek bir yazara işaret edemsek de Necîb Mahfûz, büyük İngiliz yazar ve şairlerle birlikte et-Tayyib Sâlih'in en beğendiği yazarlar arasındadır.<sup>14</sup>

Görüldüğü üzere Sudan'ın bağımsızlığından başlayıp günümüze kadar devam eden modern dönemde Sudan, Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerinde edebiyat alanında meydana gelen değişim ve gelişmelerin etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde Sudan edebiyatı şiir ve nesir alanlarında önemli atılım yapmış ve dikkatleri üzerine toplamayı başarmıştır.

Sudan'da kısa öykünün ortaya çıkış ve gelişim sürecini romandan ayrı olarak ele almak da pek doğru olmayacaktır. Çünkü öykü türünde eser veren yazarların büyük çoğunluğunu roman yazarları oluşturmaktadır. Bu bağlamda roman ve kısa öykü birbirinden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla Sudan'daki modern edebiyatın gelişim sürecini incelemek aynı zamanda kısa öykünün gelişim sürecini incelemek anlamına gelecektir.

Kısaca değinecek olursak; Arap dünyası teknik anlamda bir Sudan romanı ile Osman Muhammed Haşim'in *Tâcûc* (1948) adlı eseri sayesinde tanışmıştır.<sup>15</sup> Daha sonra altmışlı yıllarda, et-Tayyib Sâlih'in *Mevsimu'l-hicra ile ş-şimâl* (1966), Ebû Bekr Hâlid'in *en-Nebe'u'l-murr* (1967) ve İbrâhîm İshâk İbrâhîm'in *Hades fi'l-karye* (1969) romanları dönemin Sudan edebiyatı için adeta birer lokomotif görevi üstlenmişlerdir. Bunlar dışında Halil Abdullah el-Hâc, es-Sırr Hasan Fadl, Hasan Emin, Meliketü'd-Dâr Muhammed, Tayyib Zarrûk, İbrâhîm İshak, Abdülaziz Bereke Sakin, Emir Tâcu's-Sırr, Büşra el-Fâdil, Muhtar Acûbe, gibi yazarlar 1900'lerden beri Sudan'da kısa öykü ve roman türünün önemli temsilcileri arasında yer almaktadır.<sup>16</sup>

## 1. et-Tayyib Sâlih'in Hayatı ve Edebî Kişiliği

Asıl adı et-Tayyib Muhammed Sâlih Ahmed olan<sup>17</sup> et-Tayyib Sâlih, 12 Temmuz 1929 yılında Sudan'ın kuzeyindeki Mervî eyaletine bağlı Debbetu'l-Fukarâ beldesi yakınlarındaki Kermekûl köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Muhammed Sâlih Ahmed, annesinin adı Âişe Ahmed Zekerıyya'dır. Orta halli köylü bir aileye mensup olan et-Tayyib Sâlih'in Ulviye ve Beşîr adında iki kardeşi vardır.<sup>18</sup>

<sup>12</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadîs*, 92-93.

<sup>13</sup> Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığ*, 2-3.

<sup>14</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadîs*, 413.

<sup>15</sup> Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığ*, 4.

<sup>16</sup> Fetullah Yener, "Arap Romanının Dehası: Tayyib Sâlih Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/60 (10 Aralık 2017), 375.

<sup>17</sup> Seher Ruhi Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâiyîni'l-'Arab* (Trablus, 1995), 231.

<sup>18</sup> Halil Ahmed Halil, *Mevsûatu A'lâmi'l-'Arab el-Mubdi'in fi'l-Karni'l-İsrîn* (Beyrut: el-Muessesetu'l-Arabiyye li'd-Dırâsât ve'n-Neşr, 2001), 2/649.

Babası, tasavvuf şeyhlerine ve Allah dostlarına inanan, saygın ve dindar bir adamdı. Köylerinde yaşamış olan Şeyh Tayyib'in mezarını ziyareti ihmal etmezdi. Oğluna da et-Tayyib ismini bu şeyhe olan muhabbetinden dolayı vermiştir.<sup>19</sup>

Eğitimine küçükken Kurân-ı Kerim'i ezberleyerek başlayan et-Tayyib Sâlih,<sup>20</sup> ilkokula sekiz yaşında başlamış ve dört yıl devam etmiştir. On üç yaşına geldiğinde Kızıldeniz kıyısındaki bir sahil kenti olan Port Sudan'a giderek ortaokulu orada okumuştur.<sup>21</sup> Liseyi ise Ummdermân'ın kuzeyindeki Vâdi Sîdnâ'da başarıyla tamamlayarak üniversiteye gitme imkânı elde eden yazar<sup>22</sup> lisedeki başarılarından dolayı Oxford ve Cambridge üniversitelerinden kendisine teklif gelmesine rağmen ailesi bu teklifleri geri çevirdiği için<sup>23</sup> 1949 yılında Hartum Üniversitesi Fen Fakültesi'ne kaydolmuştur.<sup>24</sup>

Üniversite eğitimini Hartum Üniversitesi'nin Fen Fakültesinde almakta olan yazar, bölümde başarılı olmasına rağmen edebiyata olan düşkünlüğü onu Edebiyat Fakültesi'ne yöneltmiş ancak oradan karşılık bulamayınca üniversite eğitimini yarıda bırakarak<sup>25</sup> 1951 yılında Rifâ'a şehrindeki özel bir ortaokulda İngilizce öğretmenliğine başlamıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl burada öğretmenlik yaptıktan sonra BBC'nin Arapça bölümünün sunucu, yazar, mütercim alımına dair çıkmış olduğu ilana başvurmuştur. Başvurusu kabul edilen ve 1953 yılında BBC'nin bünyesinde çalışmak üzere Londra'ya giden yazar,<sup>26</sup> eğitimini Londra'da sürdürmüş ve doktoraasını Uluslararası İlişkiler ve Siyasi Bilimler alanında tamamlamıştır.<sup>27</sup>

et-Tayyib Sâlih, Londra'da on iki yıl boyunca çalıştığı BBC'nin Arap dili bölümünde sunucu ve spiker olarak göreve başlamış, sonrasında tiyatro bölümünün idareciliğine kadar yükselmiştir. Daha sonra Sudan'a dönerek Hartum'da bir süre Sudan Radyosu'nun sanat danışmanlığını yürütmüştür. Sudan'daki görevlerinin ardından Katar'a giden ve burada İletişim Bakanlığı'nda genel müdürlük görevlerinde bulunan Sâlih, son olarak farklı zamanlarda Paris ve Katar'da UNESCO bünyesinde görev almıştır.<sup>28</sup> İngiliz bir hanımla evlenen ve Zeynep, Sâra, Semîrâ adında üç kız çocuğu olan et-Tayyib Sâlih,<sup>29</sup> 18 Şubat 2009'da Londra'da seksen yaşında vefat etmiştir.<sup>30</sup>

<sup>19</sup> Muhammed Zağlûl Selâm, *Dirâsât fi'l-Kıssati'l-Arabîyyeti'l-Hadîs* (İskenderiye: Munşeeu'l-Mearif, ts.), 3/412.

<sup>20</sup> Robert Kambil Yesûî, *A'lâmu'l-Edebi'l-Arabîyyi'l-Muâsıra* (Beyrut: eş-Şeriketu'l-Muttehide li't-Tevzî', 1996), 2/794.

<sup>21</sup> Ahmed Muhammed el-Bedevî, *et-Tayyib Sâlih Sîratu Kâtibin ve Nassin* (Kâhire: ed-Dâru's-Sekâfiyye li'n-Neşr, 2000), 15.

<sup>22</sup> Selâm, *el-Kıssatu fi'l-Edebi's-Sûdânîyyi'l-Hadîs*, 111.

<sup>23</sup> Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 20.

<sup>24</sup> Ruhi Faysal, *Mu'cemu'r-Rivâiyîni'l-'Arab*, 231; el-Bedevî, *et-Tayyib Sâlih Sîratu Kâtibin ve Nassin*, 15; Ahmed Halil, *Mevsûatu A'lâmi'l-Arab el-Mubdi'in fi'l-Karni'l-İsrîn*, 2/649.

<sup>25</sup> el-Bedevî, *et-Tayyib Sâlih Sîratu Kâtibin ve Nassin*, 15.

<sup>26</sup> Muhammed Huvvârî, *A'lâmu'l-Edebi'l-Arabîyyi'l-Muâsır Tercemetun Hakîkiyyetun li 50 Şahsiyye Edebiyye* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2017), 163-164.

<sup>27</sup> Yener, "Arap Romanının Dehası: Tayyib Sâlih Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri", 376.

<sup>28</sup> Yesûî, *A'lâmu'l-Edebi'l-Arabîyyi'l-Muâsıra*, 2/794.

<sup>29</sup> Huvvârî, *A'lâmu'l-Edebi'l-Arabîyyi'l-Muâsır Tercemetun Hakîkiyyetun li 50 Şahsiyye Edebiyye*, 164.

<sup>30</sup> Yener, "Arap Romanının Dehası: Tayyib Sâlih Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri",

et-Tayyib Sâlih'in eserlerini kaleme almasında iki etken önemli rol oynamıştır. Birincisi; çocukluk döneminin büyük bir bölümünü doğduğu köyde geçirmesi ve yaşadığı olayları iyi bir şekilde gözlemlemesidir. Bu nedenle, çocukluğunu geçirdiği köy hayatı ile ilgili anlatımları eserlerinde çokça yer almaktadır. İkincisi; uzun süreden beri İngiltere'de yaşıyor olması ve Batı kültürünü yakından tanıma fırsatı bulmasıdır.<sup>31</sup>

et-Tayyib Sâlih eserlerinde gerçekten uzak karakterler üzerinden soyut anlatımlar peşinde koşmak yerine dünyanın herhangi bir yerinde yaşanması muhtemel hayatın içinden olayları işlemiştir. Konuların gündelik hayatın içerisinde seçilmesi yapıtlarında anlaşılmaz, karmaşık bir anlatım tarzı yerine sade ve basit bir anlatım üslubunu beraberinde getirmiştir.<sup>32</sup> Yazarın sanatta yeteneğe inanması, hayatta ve sanatta tek bir üsluba bağlı kalmaması, hayatta kendisine sıkıca tutunulması gereken en ideal şeylerin hak, adalet ve güzellik olduğu görüşüne sahip olması<sup>33</sup> gibi özellikleri edebi kişiliğine yansımış ve eserlerinde kendini net bir biçimde göstermiştir.

et-Tayyib Sâlih'in Sudan'ın kuzey bölgesindeki kırsal kesimde, Ummudermân'da, Hartum'da ve Londra'da geçirmiş olduğu hayatı, öyküleri için zengin bir kaynak olmuştur. Ayrıca öykülerini yazarken köyünde geçirdiği çocukluk ve gençlik dönemi hatıralarından oldukça etkilenmiştir.<sup>34</sup>

Yazarın eserlerinde köyüne dair unsurları ön plana çıkarması, iç dünyasındaki gurbet kavramının ve Londra'daki aşırı materyalist hayatın onun manevi varlığını etkisi altına almasını reddetmesinin bir yansıması olarak görülmektedir. Sanki o, bu yeni hayatından sıkılmıştır ve öz varlığı köydeki manevi hayatına özlem duymaktadır. Böylece maddi bağlardan kurtulmak adına kendisi için bir kapı açmaktadır.<sup>35</sup>

Sâlih'in genellikle romanlarında görülen bu özellikler öykülerine de yansımıştır. Onun öykülerinde hayatın gerçekliği anlatımın sadeliğiyle birleşerek etkileyici bir biçimde okurun karşısına çıkar. Öykülerinde mekân olarak Sudan'ın yer alması, onları yazarken kendi hayatından kesitlere yer verdiğinin bir göstergesidir. İnceleyeceğimiz *Hafnetu Temr* öyküsü de Sudan'daki bir köyde geçmektedir.

et-Tayyib Sâlih eserlerini Arapça kaleme almayı tercih etmiştir. İlk edebi atılımları 1950'lerde gerçekleşmiştir.<sup>36</sup> Hikâyelerini şu şekilde sıralamak mümkündür: *Naḥletun 'Alâ'l-Cedvel* (نخلة على الجدول), *Hafnetu Temr* (حفنة تمر), *Risale ilâ İylîn* (رسالة إلى إيلين), *Dûmetu Ved Ḥâmid* (دومة ود حامد), ...*Îzâ Câ'et* (إذا جاءت...), *Hakezâ Yâ Sâdetî*

→

377; Esat Ayyıldız, "et-Tayyib Sâlih'in 'Mevsimu'l-Hicre ile's-Şemâl' Adlı Romanının Tahlili", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 58/1 (2018), 664.

<sup>31</sup> Celal Turgut Koç, "Tayyib Sâlih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler", *Şarkiyat Mecmuası* 30 (28 Haziran 2017), 77-78.

<sup>32</sup> Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 11.

<sup>33</sup> Selâm, *Dirâsât fi'l-Kıssati'l-Arabîyyeti'l-Hadîs*, 3/413.

<sup>34</sup> Selâm, *Dirâsât fi'l-Kıssati'l-Arabîyyeti'l-Hadîs*, 3/412-413.

<sup>35</sup> Selâm, *Dirâsât fi'l-Kıssati'l-Arabîyyeti'l-Hadîs*, 3/414.

<sup>36</sup> Ayyıldız, "et-Tayyib Sâlih'in 'Mevsimu'l-Hicre ile's-Şemâl' Adlı Romanının Tahlili", 664.



(هكذا يا سادتي), *Muqaddimât* (مقدمات), *Uğniyetu Hubb* (أغنية حب), *Huṭve li'l-Emâm* (خطوة), *Leke Hattâ'l-Memât* (لك المات حتى), *el-İhtibâr* (الاختبار), *Sûzan ve 'Alî* (سوزان وعلي), *er-Raculu'l-Kubruşî* (الرجل القبرصي), *Yevmun Mubârekun 'alâ Şâṭi'i Ummi Bâb* (يوم مبارك على شاطئ أم باب)<sup>37</sup>

## 2. Hafnetu Temr Adlı Öykünün Teknik-Tematik İncelemesi

### 2.1. Şahıs Kadrosu

Esasında temel işlevi insanı insana anlatmak, tanıtmak olan edebî türler bunu yaparken insanı bir durum yahut bir olayla tanıtır. Olay veya durumdan yoksun bir kurmaca eser olamayacağı gibi içerisinde insanın olmadığı bir olay ve durum da söz konusu değildir.<sup>38</sup>

Roman türü öyküye göre daha hacimli olduğu için karakter sayısı olarak öykü romanın gerisinde kalır. Ayrıca romandaki karakterler öyküdekilere nazaran daha çok yönlü tanıtilabilirken öykülerde genellikle tek bir yönüyle ön plana çıkan karakterler karşımıza çıkmaktadır.<sup>39</sup> Yalınkat olarak da adlandırılan bu karakterler birkaç nitelikten oluşan, tek cümleyle özetlenebilen kimselerdir.<sup>40</sup> *Hafnetu Temr* öyküsünde yer alan karakterleri şöyle sayabiliriz:

**Başkahraman:** Öykünün asıl kahramanı henüz okula başlamamış, Kur'an ezberlemek için mescide giden ve dedesine hayran bir torun olan anlatıcıdır. Öyküde başkahramanın adı geçmemektedir. Bu durum okuyucunun kendisini başkahramanla daha kolay özdeşleştirmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca yazarın kendi hayat hikâyesini anlatmış olabileceği ihtimalini de akıllara getirmektedir.

**Başkahramanın Dedesi:** Hem fiziksel hem de karakter olarak torununun hayran olduğu bir şahsiyettir.

**Komşuları Mesud:** Babasından kalan tarlaları kaybetmiş, anlatıcının gözünde çaresiz bir adamdır. Başkahraman ona karşı duyduğu acıma hissiden dolayı dedesini çok sevmesine rağmen duygusal anlamda onun yanında yer almıştır. Mesud karakteri hakkında söylenebilecek bir başka şey de isminin aksine öyküde dedesinden kalan malları yitirmiş, mutsuz bir karakter olarak karşımıza çıkmasıdır. Mesud'un ismiyle öyküdeki bu mutsuz durumu arasındaki tezat, okuyucunun nezdinde karakteri daha trajik göstermesi bakımından yazarın yaptığı başarılı bir tercih olarak nitelendirilebilir.

**Tüccar Hüseyin:** Mesud'un borçlu olduğu ve ürünlerinden en fazla payı alan kişidir.

**Musa:** Yazarın dedesinin tarlasına komşu bir tarlası olan, Mesud'un alacaklı-

<sup>37</sup> et-Tayyib Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile* (Beirut: Dâru'l-Avde, 1996), 557-558; Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 28.

<sup>38</sup> Emin Özdemir, *Yazınsal Türler* (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2007), 222; İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2: Hikâye, Roman, Tiyatro* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2009), 66.

<sup>39</sup> Cengiz Çalıklı, *Teknik ve Tematik Açından Tefk el-Hakîm'in Öykücülüğü* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 26.

<sup>40</sup> Koç, "Tayyib Sâlih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler", 79.

larından bir başkasıdır.

İki tuhaf kişi: Yazarın tanımadığı için tuhaf olarak nitelendirdiği, Mesud'dan alacaklı olan iki kişidir.

## 2.2. Zaman ve Mekân

Roman, öykü, tiyatro gibi kurgusal eserlerdeki en önemli unsurlardan birisi de zamandır. Bu eserlerde vaka kurgusal olsa da belli bir zaman içerisinde gerçekleşmesi gerekir. Zamanla ilgili bir husus da olayların bir gerçekleşme bir de anlatım zamanının olmasıdır. Öykülerde yer alan zaman da vaka zamanı ve anlatıcının olayları anlatma zamanı olmak üzere ikiye ayrılır.<sup>41</sup>

*Hafnetu Temr* öyküsünün vaka ve anlatım zamanları farklıdır. Anlatıcı, olayları günümüzden geçmişi hatırlayarak anlatmaktadır. Yani anlatım zamanı günümüzken vaka zamanı da anlatıcının hatırladığı çocukluk yıllarıdır. Yazar, bunu öykünün girişinde anlatıcının dilinden okuyucuya şu ifadelerle aktarmaktadır:

*"O zamanlar oldukça küçük olsam gerek. Yaşımın tam olarak kaç olduğunu hatırlamıyorum. Ancak, insanların dedemle beni gördüklerinde başımı sıvazlayıp yanağımı sıkıştırdıklarını hatırlıyorum."*<sup>42</sup>

Öyküde anlatılan olay ise hurma hasadının olduğu sıradan bir gün içerisinde tam olarak belli olmayan bir vakitte gerçekleşmektedir.

Kurgusal edebî eserlerde zamanın yanında bir diğer önemli unsur da mekândır. et-Tayyib Sâlih öyküsünde hayal ürünü kurgusal yerlere değil gerçek mekânlara yer vermiştir.

Öyküde bahsi geçen mekânlar başkahramanın "*hayatımızın nişaneleriydi*" dediği mescit, nehir ve tarladır. Mescitte Kur'an eğitimi alan başkahraman oraya gitmeyi ne kadar sevdiğini öykünün girişinde şu şekilde anlatmaktadır.

*"Mescit, nehir ve tarla... Hayatımızın nişaneleriydi bunlar. Akranlarımla çoğu mescide gitmekten ve Kur'an ezberlemekten bezmişti. Ama ben seviyordum mescide gitmeyi. Galiba bunun sebebi, çabuk ezberleyen birisi olmam ve Hoca'nın her ziyaretçi gelişinde benden kalkıp Rahmân Suresi'ni okumamı istemesiydi."*<sup>43</sup>

Köydeki nehrin akasya ormanlarının ardındaki kıyısı başkahramanın öyküde birkaç kez olumlu biçimde zikrettiği bir yerdir. Dersten çıkıp nehirden yüzdükten sonra orayı seyretmeyi sevdiğini söylemesinden bu anlaşılmaktadır.

*"Yüzmekten yorulunca kıyıda oturur, Doğu yönünde kıvrılarak akasya ağaçlarından oluşan gür ormanın ardında kaybolan kıyı şeridine uzun uzun bakardım. Bunu yapmayı seviyordum. Hayallere dalar, o ormanın ardında yaşayan dev kabilesini gözümde canlandırırdım. Beyaz sakalları ve tıpkı dedeminki gibi sivri burunları olan uzun, iri insanlar..."*<sup>44</sup>

Ayrıca dedesinin boyunun uzunluğundan beğeniyle bahsederken yine benzer bir ifadeyi kullanması dikkat çekicidir.

<sup>41</sup> Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/2: Hikâye, Roman, Tiyatro*, 73.

<sup>42</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 489.

<sup>43</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 489.

<sup>44</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 490.

*"Dedemi ne zaman bir eve girerken görsem, bana nehrin akasya ormanlarının ardındaki kıvrılışını hatırlatan bir kıvrılmayla, eğildiğini görürdüm."*<sup>45</sup>

Bunlar dışında öykünün sonlarında başkahraman, içindeki sırdan ve verdiği acıdan kurtulmak için yine aynı yere gitmiş ve parmağını boğazına atarak dedesinden alıp da yediği hurmaları kusmuştur.

*"Sebebini bilmiyorum ama göğsümde keskin bir acı hissetmişim. Uzaklaşarak koştum. O anda dedemden nefret ettiğimi hissettim. Daha hızlı koştum. Sanki içimde kendisinden kurtulmak istediğim bir sır taşıyordum. Nehrin, akasya ormanının ardındaki kıvrımına yakın bir kıyısına vardım. Sebebini bilmiyorum ama parmağımı boğazıma attım ve yediğim hurmaları kustum."*<sup>46</sup>

Öykünün farklı yerlerinde farklı bağlamlarda tekrar edilen bu mekânın başkahramanın kendisini huzurlu hissettiği bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Zira burası onun hem seyretmekten hoşlandığı hem de sıkıntısından kurtulmak için koştığı yerdir. Bu durumu ayrıca yazarın köyüne ve çocukluğuna duyduğu özlemin bir yansıması olarak da değerlendirmek mümkündür.

Öyküde yer alan bir diğer mekân da kahramanlardan biri olan dedenin Mesud'dan aldığı tarlalardır. Dedesi torununa tarlalardan bahsederken şöyle demiştir:

*"Dedem bir süre başını eğip sustu ve sonra bana dedi ki: "Şu uçsuz bucaksız tarlaya bak! Çölün ucundan Nil'in kıyısına doğru yüz feddan<sup>47</sup> uzandığını görmüyor musun? Şu hurma ağaçlarını görüyor musun? Akasyaları, muz ağaçlarını ve kırmızı akasyaları? Tüm bunlar Mesud'un dedesinden miras kalan, kolayca elde ettiği malları."*<sup>48</sup>

Paragraftaki yüz feddan ifadesinden tarlaların ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Dedesi için tarlaların büyüklüğü alan ile ölçüldüğünde bir anlam ifade ederken başkahramanımız olan torunu için tarlaların anlamı bambaşkadır. Bu da devamındaki bölümde geçen şu cümleden anlaşılmaktadır:

*"Bu hurma ağaçlarına, şu ağaçlara ya da o çatlamış kara topraklara kimin sahip olduğu umurumda değil. Bildiğim tek şey bunların hayallerimin sahnesi ve boş vakitlerimin otağı olması."*<sup>49</sup>

Mesud'un hurmalıkları öyküde bahsi geçen bir başka mekândır. Öykünün düğüm ve çözüm kısmı diyebileceğimiz olaylar ve diyaloglar burada gerçekleşmiştir. Detaylı bir biçimde anlatılmayan hurmalığın toplamda 30 torba hurmanın çıkacağı büyüklükte bir mekân olduğu şu bölümden anlaşılmaktadır:

*"Hurmalar yüksek yığınlar halinde toplandı. Sonra gelip bu hurmaları terazilerle tartarak torbalara dökten bir grup insan gördüm. Otuz torbasını saydım."*<sup>50</sup>

<sup>45</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 490.

<sup>46</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 494.

<sup>47</sup> 4200 metrekairelik bir alan ölçüsü birimi.

<sup>48</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 491.

<sup>49</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 491.

<sup>50</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 493.

### 2.3. Vakıa/Olay Örgüsü

Çağdaş öyküde konu yalnızca anlatılan olayın kendisi değildir. Zira modern öykü denilen türde olayın ötesinde bir mefhum anlatılmaktadır. Öyküde anlatılan bu mefhum öykünün konusudur.<sup>51</sup> *Hafnetu Temr* öyküsünde anlatılan olay üzerinden bir çocuğun haksızlık kavramını kendince algılaması ve ona karşı sergilediği tavır öykünün konusu olarak zikredilebilir.

Her olay ya da durum öykü değerinde olmasa da her öyküde mutlaka bir olay yahut durum bulunmalıdır. Kurmaca eserlerde olay ve karakterler kurgusal olsa da abartılı ve gerçek hayatla örtüşmeyen olay ve karakterlere yer vermek öykünün inandırıcılığını ve okuyucunun gözündeki değerini düşürür.

Çalışmamızın konusu olan *Hafnetu Temr* öyküsündeki ana kahraman henüz okula gitmeyen anlatıcıdır. Olay örgüsü dede ile torunun konuşmaları ve başkahraman olan torunun karşılaştığı olaylar karşısında duygu dünyasında meydana gelen değişimleri iç monolog yöntemi ile anlatması etrafında kurulmuştur.

Öykü başkahramanın hatırladığı kadarıyla küçüklüğünü anlatmasıyla başlar. Dışarı hep dedesiyle çıktığını söyleyen anlatıcı, onu dedesiyle görenlerin başını okşayıp yanağını sıkıştırdıklarını hatırlar. Dedesine böyle yapmadıklarını da söyleyerek durumu bir çocuğun bakış açısıyla okuyucuya yansıtmayı başarır. Dedesinin yalnızca Kur'an öğrenmek için mescide giderken yanında olmadığını belirtir. Böylece dedesiyle arasında ne denli güçlü bir bağın olduğuna işaret etmektedir.

Öyküdeki yan karakterler olan dede ve Mesud birbirlerine karşıt karakterlerdir. Aralarındaki anlaşmazlık ve çatışma öykünün gerilimini artırmış ve düğüm noktasına taşımıştır. Mesud ve dedesi arasındaki çatışma, öykünün başlangıcında dedesine duyduğu hayranlığı anlatan torunu ile dedesi arasında da bir çatışma ortaya çıkarmış ve okuyucu olay örgüsünün içerisine tamamen çekilmiştir.

Öykünün giriş kısmında başkahramanın, hayran olduğu dedesine karşı nefret duyacağı okuyucunun aklının ucundan bile geçmezken gelişme bölümünde sürpriz bir şekilde torunu dedesinden nefret ettiğini söylemiştir. Ancak öykünün olay kurgusundaki tutarlılık sayesinde bu durum okuyucu tarafından yadırganmamakta hatta olay örgüsünü sağlamlaştıran bir çatışma olarak algılanmakta ve yazarın zıt duyguları öyküsünde ustaca kullandığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dedesinin, Mesud'un tarlalarını satın aldığını söylediğinde başkahramanın bundan hoşlanmadığı ve dedesine karşı bir kızgınlık duyduğu şu bölümden anlaşılmaktadır:

*"Bu beldeye ayak bastığımda bir feddan toprağım bile yoktu. Tüm bu zenginliklerin sahibi Mesud'du. Fakat şimdi durum değişti. Muhtemelen ölmeden evvel kalan üçte birini de satın alacağım. Dedemin sözlerinden dolayı niçin korktuğumu bilmiyorum. Komşumuz Mesud'a acımiştim. Keşke bunu yapmasa dedem!"*<sup>52</sup>

Başkahraman dedesinin bu sözlerini duyunca Mesud'a acır. Çünkü Mesud

<sup>51</sup> Sevim Gündüz, *Öykü ve Roman Yazma Sanatı* (İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 2003), 112.

<sup>52</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 491.

onun nazarında iyi biridir. Mesud'un güzel sesini, şarkı söyleyişini ve çağlayan suya benzettiği gülüşünü hatırlayan anlatıcı, onun bu özelliklerini zikrederek kendisine karşı duyduğu sempatiyi okuyucuya yansıtır:

*"Mesud'un şarkı söyleyişini, güzel sesini ve çağlayan su sesine benzeyen kuvvetli gülüşünü hatırladım. Dedem asla gülmezdi."*<sup>53</sup>

Paragrafın sonunda yer alan "*Dedem asla gülmezdi*" ifadesi dikkat çekicidir. Zira başkahraman öncesinde Mesud'un gülüşüne olan beğenisini ifade etmiş ve dedesinin hiç gülmediğini söyleyerek dolaylı olarak dedesinin bu özelliğinden hoşlanmadığını ortaya koyarken aralarındaki tezattan yararlanmıştı.

Dedesinin Mesud'un tarlalarını, diğer kahramanların ise Mesud'un bahçesindeki hurmaları almasından başkahraman hoşnut değildir. Acaba bu hoşnutsuzluk onun Mesud'a duyduğu sempati ve acıma duygusundan mı kaynaklanmaktadır yoksa dedesi ve diğer kahramanlar Mesud'dan elde ettiklerini gayrimeşru olarak mı almaktadırlar? Anlatıcının çocuk olması hasebiyle ilk seçenek daha muhtemeldir. Yine de çocuğun masumiyeti göz önünde bulundurulduğunda onun vicdanını rahatsız eden bir durum olması olayın sorgulanmasını da beraberinde getirmektedir. Zira yazar dedesinin verdiği bir avuç hurmayı yemekten ne kadar rahatsız olduğunu öyküsünün sonunda şöyle ifade etmiştir:

*"Sanki içimde kendisinden kurtulmak istediğim bir sır taşıyordum. Nehrin, akasya ormanının ardındaki kıvrımına yakın bir kıyısına vardım. Sebebini bilmiyorum ama parmağımı boğazıma attım ve yediğim hurmaları kustum."*<sup>54</sup>

Sonuç olarak *Hafnetu Temr*, tek zincirli bir olay örgüsüne sahip bir öyküdür. Olay örgüsü sade bir yapıdadır, karmaşık değildir. Öyküde anlatılan olayla karakterlerin olay karşısındaki tutumları gerçekçi ve tutarlıdır. Bu durum öykünün inandırıcılığını artıran bir unsurdur.

#### 2.4. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Roman ve öykü gibi türler kurgusal yapıları gereği anlatılacak bir hikâye barındırırlar. Bu da bir anlatıcının varlığını kaçınılmaz kılar. Kurguda yer alan diğer unsurlar ise anlatıcıya göre şekillenir. Anlatıcı, kurgunun en etkili unsuru ve figürüdür. Çünkü her şey onun etrafında cereyan eder. Bu yüzden anlatıcı kurgunun yapıcı ögesidir.<sup>55</sup>

Anlatıcı tipleri incelendiğinde ise karşımıza genel anlamda üç anlatıcı tipi çıkmaktadır. Bunlar: Birinci tekil kişi (ben), üçüncü tekil kişi (o), ve ikinci çoğul kişi (siz)'dir.<sup>56</sup>

*Hafnetu Temr* öyküsünde birinci tekil kişi (ben) anlatıcı tipi, bakış açısı olarak ise cüzi veya kahraman bakış açısı olarak da adlandırılan<sup>57</sup> tekil bakış açısı kul-

<sup>53</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 491-492.

<sup>54</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 494.

<sup>55</sup> Yavuz Demir, *İlk Dönem Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 20-21; Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010), 17-18.

<sup>56</sup> Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*, 26.

<sup>57</sup> Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (Ankara: Birlik Yayınları, 1984), 100; Çalıkılıç, *Teknik ve Tematik Açından Tevfik el-Hakîm'in Öykücülüğü*, 39.

lanılmıştır. Öyküdeki olaylar henüz okula gitmeyen, küçük bir çocuk olan başkahramanın ağzından anlatılmaktadır.

*"O zamanlar oldukça küçük olsam gerek. Yaşımın tam olarak kaç olduğunu hatırlamıyorum. Ancak, insanların dedemle beni gördüklerinde başımı sıvazlayıp yanağımı sıkıştırdıklarını hatırlıyorum. Bunu dedeme yapmıyorlardı. Tuhaf olan şey babamla dışarıya hiç çıkmamamdı. Fakat dedem nereye giderse gitsin beni de yanına alırdı. Kur'an ezberlemek için mescide gittiğim sabah vakti hariç..."*<sup>58</sup>

Kişisel anlatım konumu anlatıcının roman figürüyle özdeşleşmesi, dünyayı onların gözüyle görmesi, onların bakışıyla algılaması ile gerçekleşir. Bu yöntemde kişi, çevreyi veya nesneyi gören öykü kahramanı olduğu için ancak görüleni anlatıp aktaran anlatıcıdır.<sup>59</sup>

Bu öyküde de anlatıcı bir çocuk olduğu için olaylar bir çocuğun gözünden görüldüğü şekilde aktarılmıştır. Bu durum kimi zaman yazarın anlatım sahasını kısıtlasa da olaylara masum bir bakış açısı getirmesi bakımından değerlidir. Ayrıca öykünün bir çocuğun gözünden anlatılmasını yazarın geçmişe olan bağlılığının ve çocukluk yıllarına duyduğu bir özlemin neticesi olarak değerlendirmek mümkündür.

## 2.5. Dil ve Üslup

Kurgusal bir eserde dil yalnızca bir anlatım aracı değil aynı zamanda bakış açıdır. Kurgu meydana getirilirken yapılan bakış açısı tercihi dil tercihi de beraberinde getirir. Bir yetişkinin anlatımıyla sunulan hikâyeye bir çocuğun bakış açısıyla anlatılan hikâyenin dilinin birbirinden farklı olması kaçınılmazdır.<sup>60</sup>

Arap edebiyatında kurgusal anlatıma sahip roman, öykü, tiyatro gibi türleri kaleme alırken kimi yazarlar fasih (ilmi) bir dil, kimilerinin ise avam (halk) dili tercih etmektedir. Bu anlamda et-Tayyib Sâlih *Hafnetu Temr* öyküsünde fasih bir dili tercih etmiştir. Ayrıca öykünün anlatımında kullanılan dil sade ve akıcıdır. Yazar gereksiz uzun cümlelerden kaçınmış, vermek istediği mesajı kısa cümleler ve dolaysız bir anlatımla aktarmıştır. Bu da öyküyü sıkıcı olmaktan kurtaran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

*"Hurmaları paylaştıklarını gördüm. Tüccar Hüseyin on torba aldı. İki tuhaf adamdan her biri beşer torba aldı. Komşu tarlanın sahibi Musa beş torba aldı. Dedem de beş torba aldı. Hiçbir şey anlamadım. Mesud'a baktım. Şaşkın gözlerinin, deliklerini kaybetmiş fareler gibi sağa sola kaydığını gördüm. Dedem, Mesud'a dedi ki: "Bana hala elli cüneyh borçlusun. Bunu sonra konuşuruz." Hüseyin çocuklarına seslendi. Onlar da eşeği getirdiler. Tuhaf adamlar ise beş tane deve getirdiler. Hurma torbaları eşeğe ve develere yüklendi. Eşek anırdı. Develer ise böğürüp yaygarayı kopardılar."*<sup>61</sup>

Ellili yılların sonundan itibaren yeni öykücü kuşak üslup değiştirerek öykülerinde uzun cümlelerden vazgeçmiş, birbirlerini izleyen yoğun kısa cümleleri ve

<sup>58</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 489.

<sup>59</sup> Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 56.

<sup>60</sup> Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*, 165.

<sup>61</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 494.

diyalogu tercih etmişlerdir. Buna bağlı olarak öykünün hacmi de değişmiştir.<sup>62</sup> Benzer üslup özellikleri et-Tayyib Sâlih'in "*Hafnetu Temr*" adlı öyküsünde de görülmektedir.

Yazarın genel anlamda eserlerini kaleme alırken çocukluğunu geçirdiği köyünden sıkça bahsetmesi<sup>63</sup> göz önünde bulundurulursa öyküde yer alan mekânların, şahıs ve olayların kurgusal olsa da hayatın içinden olabilecek türden gerçekliği ile yazarın gerçekçi bir anlatıma sahip olması arasındaki bağlantı daha kolay kurulabilecektir. Bu durum üslubuna yansımış ve et-Tayyib Sâlih betimlemelerinde, durum ve olay anlatımlarında yansıtmak istediği olayı yahut mesajı kısa, sade, anlaşılır cümlelerle okuyucuya aktarmayı başarmış; ağdalı bir dilden ve uzun cümleler kullanmaktan kaçınmıştır.

*Hafnetu Temr* öyküsünde yazar özellikle şahıs ve durum betimlemelerinde benzetmelere başvurarak anlatımını daha etkili ve güçlü bir yapıya kavuşturmuştur. Yazar, benzetmelerini olay örgüsünün ahengini ve anlatımının duruluğunu bozmayacak şekilde başarılı bir biçimde kullanmıştır. Dedesinin fiziksel özelliklerini ve Mesud'un yaşanan olaylar karşısındaki durumunu tasvir ettiği benzetmeleri örnek olarak vermek yeterli olacaktır:

*"Dedemin sakalı ise pamuk gibi yoğun, yumuşak ve beyazdı. Hayatımda dedemin sakalının beyazından daha parlak ve daha güzel bir beyaz görmedim. Dedemi ne zaman bir eve girerken görsem, bana nehrin akasya ormanlarının ardındaki kıvrılışını hatırlatan bir kıvrılmayla, eğildiğini görürdüm."*<sup>64</sup>

*"Mesud'un şarkı söyleyişini, güzel sesini ve çağlayan su sesine benzeyen kuvvetli gülüşünü hatırladım."*<sup>65</sup>

*"Duruşunu hiç değiştirmemiş ama ağzına bir şeker kamışı sapı almış ve onu, ağzında ne yapacağını bilemediği tek lokma kalmış karnı tok biri gibi çiğneyip duruyordu."*<sup>66</sup>

*"Elimin, elbisesinin bir ucundan tutmak istemişim gibi, ona doğru uzandığını hissettim. Sonra onun, boğazından kesilmekte olan bir koçun hırıltısı gibi bir sesle konuştuğunu işittim."*<sup>67</sup>

Yukarıda bahsedilen özellikler et-Tayyib Sâlih'in anlamı çabucak kavranan, kolay anlaşılır bir üsluba sahip olmasını beraberinde getirmiştir. Olayları bir dizi halinde anlatırken ilk izlenimlerini okuyucuya aktarır, ayrıntılara daha sonra konunun akışı içerisinde yer verir. Gerek gördüğünde çok fazla derine inmeden ayrıntılara temas eder ve genel olarak eserlerini klasik yazı dilinde kaleme alır.<sup>68</sup>

<sup>62</sup> Muhammet Tasa, "Suriye Öykücülerinden Mâcid Reşîd el-'Uveyyid'in 'Sıcak Bir Yazı', *Marife* 6/2 (2006), 135.

<sup>63</sup> Koç, "Tayyib Sâlih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler", 77-78.

<sup>64</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 490.

<sup>65</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 491-492.

<sup>66</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 493.

<sup>67</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 494.

<sup>68</sup> Koç, *Tayyib Sâlih ve Romancılığı*, 145.

## 2.6. Teknik Yönü

Anlatım teknikleri anlatılan olguya veya olaya dinamizm, derinlik, çeşitlilik ve renk katar. Böylece edebi eserler barındırdıkları farklı anlatım teknikleri sayesinde sadece bilgi veren bilimsel kitaplara benzemekten kurtulurlar.<sup>69</sup> Edebi eserlerde kullanılan pek çok anlatım tekniği vardır. *Hafnetu Temr* öyküsü teknik yönünden incelendiğinde öyküde anlatım tekniği olarak anlatma, diyalog, iç monolog ve betimleme yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Öykünün genelinde anlatma yöntemi hâkimdir. Başkahraman olayları ve durumları geçmiş zamanı kullanarak anlatmaktadır. Öyküde buna dair pek çok örnek vardır. Birkaç tanesini vermek meselenin anlaşılması için yeterli olacaktır.

Örneğin kendilerini hurma hasadına çağıran Mesud'un tarlasına dedesiyle birlikte gittiklerini anlatma yöntemi kullanarak şu şekilde ifade etmiştir:

*"Birisi, dedeme üzerinde öküz derisi olan bir iskemle getirdi. Dedem oturdu, ben ise ayakta durmaya devam ettim. Pek çok insan vardı. Hepsini tanıyordum. Ancak nedense Mesud'u izlemeye başladım. Her ne kadar hasadı yapılan hurmalık bizzat kendi hurmalığı olsa da, sanki iş onu hiç alakadar etmiyormuşçasına kalabalıktan uzakta bir yerde ayakta idi. Bazen bakışlarını yüksekte düşen dev hurma dallarının sesine çeviriyordu. Bazen de hurma ağacının tepesine kurulup uzun keskin orağıyla dalları kesmeye başlayan çocuğa bağıyordu: "Dikkat et, hurma ağacının kalbini kesme!" Söylediği şeyi hiç kimse umursamadı. Hurma ağacının tepesinde oturan çocuk da hızlı ve hevesli bir şekilde orağını hurma salkımı üzerinde çalıştırmaya devam ediyordu."*<sup>70</sup>

Öykünün devamında ise hurma hasat edildikten sonra ortamdaki kişilerin hurmaların etrafına toplanışını yine aynı teknikle bize şöyle anlatmıştır:

*"Birden dedem kalktı. Hurma torbalarına doğru yürüdü. Tüccar Hüseyin, komşu tarlanın sahibi Musa ve iki tuhaf adam onu takip ettiler. Ben de dedemin ardından yürüdüm ve Mesud'a baktım. Kendisi gerisin geri dönmek, adımları ise ileri gitmek isteyen bir kişi gibi yavaşça bize doğru ilerlediğini gördüm. Hurma torbalarının etrafında toplanıp onları incelemeye başladılar. Bazıları bir iki tane alıp yediler. Dedem de bana bir avuç hurma verdi. Onları çiğnemeye başladım. Mesud'un, elini hurmayla doldurup onları burnuna götürdüğünü ve uzun uzun kokladıktan sonra tekrar yerlerine bıraktığını gördüm."*<sup>71</sup>

Öyküde az da olsa önemli bölümlerde diyalog tekniğine başvurulmuştur. Diyalog yöntemi hikâyeye canlılık katmasının yanı sıra okuyucuların hikâyede yer alan kahramanları daha iyi tanımlarını da sağlamaktadır. Öykünün özellikle çatışmanın yoğunlaştığı düğüm bölümünde başkahramanın dedesiyle girdiği diyaloglar öykünün seyrini değiştirir niteliktedir. Bunun yanı sıra diyaloglar anlatımı sıkıcıktan uzaklaştırmıştır.

*"Ona bir gün komşumuz Mesud'u sordum. Dedeme "Sanırım komşumuz*

<sup>69</sup> Çalıklıç, *Teknik ve Tematik Açından Tevfik el-Hakîm'in Öykücülüğü*, 48.

<sup>70</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 492.

<sup>71</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 493-494.



*Mesud'u sevmiyorsun" dedim. İşaret parmağıyla burnunun kenarını kaşıdıktan sonra cevap verdi: "Çünkü tembel bir adam ve ben tembel adamı sevmem." "Tembel adam nedir" dedim ona. Dedem bir süre başını eğip sustu ve sonra bana dedi ki: "Şu uçsuz bucaksız tarlaya bak! Çölün ucundan Nil'in kıyısına doğru yüz feddan<sup>72</sup> uzandığını görmüyor musun? Şu hurma ağaçlarını görüyor musun? Akasyaları, muz ağaçlarını ve kırmızı akasyaları? Tüm bunlar Mesud'un dedesinden miras kalan, kolayca elde ettiği malları." Dedemin üzerine çöken sessizliği fırsat bildim. Bakışlarımı sakalından kaçırarak sözleriyle bana tarif ettiği geniş topraklara yönelttim. "Bu hurma ağaçlarına, şu ağaçlara ya da o çatlamış kara topraklara kimin sahip olduğu umurumda değil. Bildiğim tek şey bunların hayallerimin sahnesi ve boş vakitlerimin otağı olması." Dedem konuşmaya devam etti: "Evet yavrucuğum, bunların hepsi kırk yıl önce Mesud'un mülküydü. Üçte ikisi ise şu anda benim." Bu benim için dehşet verici bir hakikatti. Çünkü Allah toprağı yarattığından beri bu toprakların dedemin mülkü olduğunu sanıyordum."<sup>73</sup>*

et-Tayyib Sâlih öyküsünde betimleme tekniğini de kullanmıştır. Çeşitli bölümlerde dedesinin fiziksel özelliklerinden bahseden başkahraman, ayrıca ahlaki açıdan onun ne kadar erdemli birisi olduğundan söz eder. Dedesini uzun uzun tasvir ederken aynı zamanda ona duyduğu hayranlığı da pekiştirerek okuyucuya şu şekilde aktarır:

*"Dedemin burnu büyük ve sivriydi. Dedem pek çok soruma cevap vermeden önce daima işaret parmağıyla burnunun kenarını kaşırdı. Dedemin sakalı ise pamuk gibi yoğun, yumuşak ve beyazdı. Hayatımda dedemin sakalının beyazından daha parlak ve daha güzel bir beyaz görmedim. Elbette dedem uzun boyluydu. Zira sair belde-lerde dedemle konuşup da ona aşağıdan bakmayan birini hayatımda hiç görmedim. Dedemi ne zaman bir eve girerken görsem, bana nehrin akasya ormanlarının ardındaki kıvrılışını hatırlatan bir kıvrılmayla, eğildiğini görürdüm. Dedem uzun ve zayıftı. Onu severdim ve bir adam olduğumda onun gibi geniş adımlarla yeri adımlarken hayal ederdim kendimi..."<sup>74</sup>*

Öyküde kullanılan bir başka anlatım tekniği de iç monolog tekniğidir. Bu, kişiler için dünyasını okuyucuya yansıtmayı hedefleyen bir tekniktir. Başkahramanın özellikle kendisinden bahsettiği ve karşılaştığı olayları kendi içinde değerlendirdiği bölümlerde yazarın bu tekniği kullandığı göze çarpmaktadır. Bu bölümlerde anlatıcı, içinden geçenleri okuyucuya olduğu gibi aktarmış ve yorumu okuyucuya bırakmıştır:

*"Dedemin beni diğer torunlarına tercih ettiğini sanıyorum. Onu kınayacak değilim. Çünkü amcalarımın çocukları budalaydı. Bense zeki bir çocuktum. Bana böyle söylediler. Dedemin ne zaman gülmemi ne zaman da susmamı istediğini biliyordum. Benden istemeden seccadesini getirir, onun için ibriğe su doldururdum. Dinlenme saatlerinde onun için nağmeli bir sesle Kur'an okurken beni dinlemesi ona iyi geli-*

<sup>72</sup> 4200 metre karelik bir alan ölçüsü birimi.

<sup>73</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 491.

<sup>74</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 490.

*yordu. Yine dedemin yüzünden, aşka geldiğini de anlayabiliyordum.*"<sup>75</sup>

İç monolog yöntemi sayesinde yazar, kahramanın iç dünyasında yaşadığı hüznün, acı, hasret, çatışma, umut, sevinç gibi okuyucunun metinde göremeyeceği duygusal durumları okuyucuya yansıtmıştır.

## Sonuç

Sudan'ın genel anlamda yoksullukla mücadele eden ve siyasi istikrarsızlıklarla boğuşan bir ülke olması, her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da çağa ayak uydurmasını geciktirmiş ve Modern Arap Edebiyatında sesini duyurmakta zorlanmasına neden olmuştur. 60'lı yıllardan sonra atılım yapan Sudan modern edebiyatında et-Tayyib Sâlih, adeta Sudan'ın dünyaya açılan kapısı olmuştur. Gençlik yıllarından itibaren yurtdışında yaşamış olması bundaki en büyük etmenlerden biridir.

Yurtdışında uzunca bir süre yaşamış olmasına rağmen et-Tayyib Sâlih'in eserlerinde kuru bir batı mukallitliği görülmez. Eserlerinde çocukluğunu geçirdiği köyünden sık sık bahseden yazar, bu anlamda köklerinden kopmamıştır. Bununla birlikte köyüne ve çocukluğuna duyduğu özlem onu Sudan'daki yaşantıya dair olguları romantik bir bakış açısıyla ele almaya da sevk etmemiştir. Yazar yaşantısındaki olayları evrensel değerlerle okumayı ve bunu eserlerine yansıtmayı başarmıştır. Batı ile doğuyu iyi bir biçimde sentezleyen yazarın bu bağlamda yurtdışında bulunması edebiyatına olumlu katkılar yapmıştır.

İncelediğimiz *Hafnetu Temr* adlı öyküsünde yazar Sudan'daki bir köyde yaşanan olayları bir çocuğun bakış açısından okuyuculara anlatmıştır. Bununla birlikte bir çocuğun olaylar karşısında gösterdiği tepkileri, yaşadığı duygusal çalkantıları, takındığı tavrı etkileyici bir üslupla yansıtmış, böylece kendi duygu ve düşüncelerini onun üzerinden okuyucuya aktarmıştır.

Karmaşık olmayan bir olay örgüsüne sahip olan öyküsünde genellikle kısa cümlelerden oluşan sade ve akıcı bir dilin yanı sıra; anlatma, diyalog, betimleme, iç monolog gibi anlatım yöntemlerini başarıyla kullanan yazar, yer yer yaptığı hoş benzetmelerle zaten etkileyici olan anlatımına daha estetik bir boyut kazandırmıştır.

Olayın geçtiği mekânın, şahıs kadrosunda yer alan karakterlerin ve öyküde anlatılan olayın günlük hayatta pek çok örneği bulunabilecek bir türde olması basit bir konu izlenimi verse de aslında öykünün gerçekçiliğini ve inandırıcılığını artırarak okuyucunun kendisini öyküyle rahatlıkla özdeşleştirmesini sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

et-Tayyib Sâlih'in *Hafnetu Temr* dışında incelenmeyi bekleyen başka öyküleri de bulunmaktadır. Bunların teknik tematik incelemeleri yahut tüm öykülerinde yer alan belli başlı temaların ele alınması şeklinde yapılacak çalışmalar et-Tayyib Sâlih özelinde Modern Sudan Edebiyatının daha fazla tanınması açısından faydalı olacaktır.

<sup>75</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 490-491.

## Kaynakça

- Âbidîn, Abdulmecîd. *Dirâsât Sûdâniyye "Mecmûatu Makâlât fî'l-Edebi ve't-Târîh. Ummudermân: Merkezu's-Sekâfeti'l-Mısırî*, 1984.
- Ahmed Halil, Halil. *Mevsûatu A'lâmi'l-Arab el-Mubdi'în fî'l-Karni'l-İsrîn*. Beyrut: el-Muessesetu'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2001.
- Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yayınları, 1984.
- Ayyıldız, Esat. "et-Tayyib Sâlih'in 'Mevsimu'l-Hicre ile's-Şemâl' Adlı Romanının Tahlili". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 58/1 (2018), 662-689.
- Bedevî, Ahmed Muhammed el-. *et-Tayyib Sâlih Sîratu Kâtibin ve Nassin*. Kâhire: ed-Dâru's-Sekâfiyye li'n-Neşr, 2000.
- Buşrâ, Muhammed el-Mehdî. *er-Rivâye fî 60 'Âmen*. Matbaatu Câmiati'l-Hartûm, 2. Basım, 2015.
- Ceyyûsî, Selmâ el-Hadrâ el-. *el-İtticâhât ve'l-Harekâtul-Hadîse fî's-Ş'iri'l-Arabî*. Beyrut: Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 1. Basım, 2001.
- Çalıkılıç, Cengiz. "Teknik ve Tematik Açıdan Tevfik el-Hakîm'in Öykücülüğü". Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Çetişli, İsmail. *Metin Tahlillerine Giriş/2: Hikâye, Roman, Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2009.
- Demir, Yavuz. *İlk Dönem Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Elad-Bouskila, Ami. "Edebiyat". *The Journal of Middle Eastern Literatures* 10 (1999).
- Eminoğlu, Ali. *Modern Arap Şiirinde Mahmud Derviş ve Şiir Anlayışı*. Konya: Aybil Yayınları, 2016.
- Fâhurî, Hannâ el-. *el-Camiu fî Târîhi'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Hadîs*. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1. Basım, 1989.
- Gündüz, Sevim. *Öykü ve Roman Yazma Sanatı*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı, 1. Basım, 2003.
- Huvvârî, Muhammed. *A'lâmu'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Muâsir Tercemetun Hakîkiyyetun li 50 Şahsiyye Edebiyye*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2017.
- Koç, Celal Turgut. "Tayyib Sâlih ve Romancılığı". Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Koç, Celal Turgut. "Tayyib Sâlih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler". *Şarkiyat Mecmuası* 30 (28 Haziran 2017), 71-89.
- Özdemir, Emin. *Yazınsal Türler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 6. Basım, 2007.
- Ruhi Faysal, Seher. *Mu'cemu'r-Rivâiyîni'l-Arab*. Trablus, 1995.
- Sâlih, et-Tayyib. *el-A'mâlu'l-Kâmile*. Beyrut: Dâru'l-Avde, 1996.
- Selâm, Muhammed Zağlûl. *Dirâsât fî'l-Kıssati'l-Arabiyyeti'l-Hadîs*. İskenderiye: Munşetu'l-Meârif, ts.
- Selâm, Muhammed Zağlûl. *el-Kıssatu fî'l-Edebi's-Sûdâniyyi'l-Hadîs*. Kahire: Ma'hedu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye, 1. Basım, 1970.
- Selîm, Mahmûd Rızk. *el-Edebu'l-Arabî ve Târîhu*. Mısır: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1957.
- Tasa, Muhammed. "Suriye Öykücülerinden Mâcid Reşid el-'Uveyyid'in 'Sıcak Bir Yazı'". *Marife: Bilimsel Birikim (Marife: Dini Araştırmalar Dergisi)* VI/2 (2006), 133-150.
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 8. Basım, 2010.
- Yener, Fetullah. "Arap Romanının Dehası: Tayyib Sâlih Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/60 (10 Aralık 2017), 373-389.
- Yesûî, Robert Kambil. *A'lâmu'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Muâsıra*. Beyrut: eş-Şeriketu'l-Muttehide li't-Tevzî', 1. Basım, 1996.

## Ek: Hafnetu Temr Adlı Öykünün Çevirisi

### Bir Avuç Hurma<sup>76</sup>

O zamanlar oldukça küçük olsam gerek. Yaşımın tam olarak kaç olduğunu hatırlamıyorum. Ancak, insanların dedemle beni gördüklerinde başımı sıvazlayıp yanağımı sıkıştırdıklarını hatırlıyorum. Bunu dedeme yapmıyorlardı. Tuhaf olan şey babamla dışarıya hiç çıkmamamdı. Fakat dedem nereye giderse gitsin beni de yanına alırdı. Kur'an ezberlemek için mescide gittiğim sabah vakti hariç...

Mescit, nehir ve tarla... Hayatımızın nişaneleriydi bunlar. Akranlarımla çoğu mescide gitmekten ve Kur'an ezberlemekten bezmişti. Ama ben seviyordum mescide gitmeyi. Galiba bunun sebebi, çabuk ezberleyen birisi olmam ve Hoca'nın her ziyaretçi gelişinde benden kalkıp Rahmân Suresi'ni okumamı istemesiydi. Ziyaretçiler, tam olarak da dedemle beni gördüklerinde yaptıkları gibi yanağımı ve başımı okşuyorlardı. Evet, mescidi seviyordum. Nehri de seviyordum. Kuşluk vakti okumamızı bitirir bitirmez tahta levhamı fırlatır, bir cin gibi anneme koşardım. Ardından yemeğimi çabucak yiyip nehre koşar ve kendimi içine bırakırdım. Yüzmekten yorulunca kıyıda oturur, Doğu yönünde kıvrılarak akasya ağaçlarından oluşan gür ormanın ardında kaybolan kıyı şeridine uzun uzun bakardım. Bunu yapmayı seviyordum. Hayallere dalar, o ormanın ardında yaşayan dev kabilesini gözümde canlandırırdım. Beyaz sakalları ve tıpkı dedeminki gibi sivri burunları olan uzun, iri insanlar...

Dedemin burnu büyük ve sivriydi. Dedem pek çok soruma cevap vermeden önce daima işaret parmağıyla burnunun kenarını kaşırdı. Dedemin sakalı ise pamuk gibi yoğun, yumuşak ve beyazdı. Hayatımda dedemin sakalının beyazından daha parlak ve daha güzel bir beyaz görmedim. Elbette dedem uzun boyluydu. Zira sair beldelerde dedemle konuşup da ona aşağıdan bakmayan birini hayatımda hiç görmedim. Dedemi ne zaman bir eve girerken görsem, bana nehrin akasya ormanlarının ardındaki kıvrılışını hatırlatan bir kıvrılmayla, eğildiğini görürdüm. Dedem uzun ve zayıftı. Onu severdim ve bir adam olduğumda onun gibi geniş adımlarla yeri adımlarken hayal ederdim kendimi...

Dedemin beni diğer torunlarına tercih ettiğini sanıyorum. Onu kınayacak değilim. Çünkü amcalarımın çocukları budalaydı. Bense zeki bir çocuktum. Bana böyle söylediler. Dedemin ne zaman gülmeme ne zaman da susmamı istediğini biliyordum. Benden istemeden seccadesini getirir, onun için ibriğe su doldururdum. Dinlenme saatlerinde onun için nağmeli bir sesle Kur'an okurken beni dinlemesi ona iyi geliyordu. Yine dedemin yüzünden, aşka geldiğini de anlayabiliyordum.

Ona bir gün komşumuz Mesud'u sordum. Dedeme "Sanırım komşumuz Mesud'u sevmiyorsun" dedim. İşaret parmağıyla burnunun kenarını kaşıdıktan sonra cevap verdi: "Çünkü tembel bir adam ve ben tembel adamı sevmem." "Tembel adam nedir" dedim ona. Dedem bir süre başını eğip sustu ve sonra bana dedi ki:

<sup>76</sup> Sâlih, *el-A'mâlu'l-Kâmile*, 489-494.

“Şu uçsuz bucaksız tarlaya bak! Çölün ucundan Nil'in kıyısına doğru yüz feddan<sup>77</sup> uzandığını görmüyor musun? Şu hurma ağaçlarını görüyor musun? Akasyaları, muz ağaçlarını ve kırmızı akasyaları? Tüm bunlar Mesud'un dedesinden miras kalan, kolayca elde ettiği malları.”

Dedemin üzerine çöken sessizliği fırsat bildim. Bakışlarımı sakalından kaçırarak sözleriyle bana tarif ettiği geniş topraklara yönelttim. “Bu hurma ağaçlarına, şu ağaçlara ya da o çatlamış kara topraklara kimin sahip olduğu umurumda değil. Bildiğim tek şey bunların hayallerimin sahnesi ve boş vakitlerimin otlağı olması.” Dedem konuşmaya devam etti: “Evet yavrucuğum, bunların hepsi kırk yıl önce Mesud'un mülküydü. Üçte ikisi ise şu anda benim.” Bu benim için dehşet verici bir hakikatti. Çünkü Allah toprağı yarattığından beri bu toprakların dedemin mülkü olduğunu sanıyordum. “Bu beldeye ayak bastığımda bir feddan toprağım bile yoktu. Tüm bu zenginliklerin sahibi Mesud'du. Fakat şimdi durum değişti. Muhtemelen ölmeden evvel kalan üçte birini de satın alacağım.” Dedemin sözlerinden dolayı niçin korktuğumu bilmiyorum. Komşumuz Mesud'a acımiştim. Keşke bunu yapmasa dedem!

Mesud'un şarkı söyleyişini, güzel sesini ve çağlayan su sesine benzeyen kuvvetli gülüşünü hatırladım. Dedem asla gülmezdi. Dedeme Mesud'un, toprakları neden sattığını sordum. “Kadınlar.” Dedemin kelimeyi söyleyişinden kadınların korkunç bir şey olduğunu hissettim. “Yavrucuğum, Mesud çok evlenen biridir. Her evlenişinde bana bir ya da iki feddan toprak sattı.” Hızlıca zihnimde Mesud'un doksan kadınla evlenmiş olmasının gerektiği hesabını yaptım. Üç karısını, onun şaşkın halini, topal eşeğini, kırık eyerini ve kolları yırtık elbisesini hatırladım. Bize doğru gelmekte olan adamı görmemiş olsaydım zihnimde çalkalanan anılardan kurtulmak üzereydim. Ben dedeme dedem bana baktı. Ve Mesud şöyle dedi: “Hurmayı bugün hasat edeceğiz. Gelmek istemez misin?” Aslında dedemin gelmesini istemediğini hissetmişim. Ama dedem ayağa kalkmak üzere hareketlendi. Gözlerinin ışı ışıl parladığını gördüm. Beni elimden çaktı ve Mesud'un hurma hasadına gittik.

Birisi, dedeme üzerinde öküz derisi olan bir iskemle getirdi. Dedem oturdu, ben ise ayakta durmaya devam ettim. Pek çok insan vardı. Hepsini tanıyordum. Ancak nedense Mesud'u izlemeye başladım. Her ne kadar hasadı yapılan hurmalık bizzat kendi hurmalığı olsa da, sanki iş onu hiç alakadar etmiyormuşçasına kalabalıktan uzakta bir yerde ayaktaydı. Bazen bakışlarını yüksekte düşen dev hurma dallarının sesine çeviriyordu. Bazen de hurma ağacının tepesine kurulu uzun keskin orağıyla dalları kesmeye başlayan çocuğa bağıyordu: “Dikkat et, hurma ağacının kalbini kesme!” Söylediği şeyi hiç kimse umursamadı. Hurma ağacının tepesinde oturan çocuk da hızlı ve hevesli bir şekilde orağını hurma salkımı üzerinde çalıştırmaya devam ediyordu.

Dallar, gökten düşen bir nesne gibi düşüyordu yere. Fakat ben Mesud'un sözünü düşünmeye başlamışım: “Hurma ağacının kalbi”. Hurma ağacını, hissedilen ve çarpan bir kalbi olan bir şey olarak hayal ettim. Sonra Mesud'un bir keresin-

<sup>77</sup> 4200 metrekarelik bir alan ölçüsü birimi.

de beni küçük, yapraksız bir hurma dalıyla oynarken gördüğünde söylediği sözünü hatırladım: “ Oğlum! Hurma ağaçları insanoğlu gibidir, sevinir ve acı çeker.” İçimde sebebini bulamadığım bir utanç hissettim. Önümde uzanan alana bir kez daha baktığımda, hurma ağaçlarının gövdeleri altında karıncalar gibi kıpırdaşan, hurma toplayıp daha fazlasını da yiyen çocuk arkadaşlarımı gördüm.

Hurmalar yüksek yığınlar halinde toplandı. Sonra gelip bu hurmaları terazilerle tartarak torbalara döken bir grup insan gördüm. Otuz torbasını saydım. Tüccar Hüseyin, tarlamızın doğu tarafına komşu olan tarlanın sahibi Musa ve daha önceden hiç görmediğim iki tuhaf kişi dışında kalabalık dağıldı. Belli belirsiz bir ıslık sesi duydum. Dönüp baktım ki dedem uyumuş. Yine Mesud’a baktım. Duruşunu hiç değiştirmemiş ama ağzına bir şeker kamışı sapı almış ve onu, ağzında ne yapacağını bilemediği tek lokma kalmış karnı tok biri gibi çiğneyip duruyordu.

Birden dedem kalktı. Hurma torbalarına doğru yürüdü. Tüccar Hüseyin, komşu tarlanın sahibi Musa ve iki tuhaf adam onu takip ettiler. Ben de dedemin ardından yürüdüm ve Mesud’a baktım. Kendisi gerisin geri dönmek, adımları ise ileri gitmek isteyen bir kişi gibi yavaşça bize doğru ilerlediğini gördüm. Hurma torbalarının etrafında toplanıp onları incelemeye başladılar. Bazıları bir iki tane alıp yediler. Dedem de bana bir avuç hurma verdi. Onları çiğnemeye başladım. Mesud’un, elini hurmayla doldurup onları burnuna götürdüğünü ve uzun uzun kokladıktan sonra tekrar yerlerine bıraktığını gördüm.

Hurmaları paylaştıklarını gördüm. Tüccar Hüseyin on torba aldı. İki tuhaf adamdan her biri beşer torba aldı. Komşu tarlanın sahibi Musa beş torba aldı. Dedem de beş torba aldı. Hiçbir şey anlamadım. Mesud’a baktım. Şaşkın gözlerinin, deliklerini kaybetmiş fareler gibi sağa sola kaydığını gördüm. Dedem, Mesud’a dedi ki: “Bana hala elli cüneyh borçlusun. Bunu sonra konuşuruz.” Hüseyin çocuklarına seslendi. Onlar da eşeği getirdiler. Tuhaf adamlar ise beş tane deve getirdiler. Hurma torbaları eşeğe ve develere yüklendi. Eşek anırdı. Develer ise böğürüp yaygarayı kopardılar.

Mesud’a yaklaştığımı hissettim. Elimin, elbisesinin bir ucundan tutmak istemişim gibi, ona doğru uzandığını hissettim. Sonra onun, boğazından kesilmekte olan bir koçun hırıltısı gibi bir sesle konuştuğunu işittim. Sebebini bilmiyorum ama göğsümde keskin bir acı hissetmiştim. Uzaklaşarak koştum. O anda dedemden nefret ettiğimi hissettim. Daha hızlı koştum. Sanki içimde kendisinden kurtulmak istediğim bir sır taşıyordum. Nehrin, akasya ormanının ardındaki kıvrımına yakın bir kıyısına vardım. Sebebini bilmiyorum ama parmağımı boğazıma attım ve yediğim hurmaları kustum.